

24 січня 2014 р.

До бібліотеки краєзнавця

Валерій ВОЙТОВИЧ

РІВНЕ ТА ОКОЛИЦІ РІВНОГО: СТЕЖКАМИ КРАЄЗНАВЧИХ ПОДОРОЖЕЙ (Сторінками книги)

(Продовження. Поч. у №№ 50-53 за 2012 рік, №№ 2, 4, 5, 7, 9, 11, 13, 15-20, 23-27, 29-31, 35, 37, 38, 40-42, 46, 47, 49-51, 52 за 2013 рік, №2)

ОМЕЛЯНА

Омеляна розташована на берегах річки Омелянки, яка ділить село на дві частини і впадає в Стублу за 12 км на захід від села. По другому боці річки, зразу після моста, кілька різнобічними вуличками виринає колишня Мала Омеляна, а за нею у напрямку Рівненського аеропорту – залишки колишньої Чеської колонії. Зараз обидві Омеляни трактуються, як одне велике село, яке нараховує понад 500 дворів, 1385 мешканців.

Омеляна (Велика) – старовинне надрічкове поселення з імовірним первісним захисним осередком на висоті Рогачівці, де знаходили пегляні фундаменти, гончарні вироби далекого минулого. В околиці села засвідчені староруські кургани-могильники, знаряддя крем'яної індустрії.

Із 1340 р. землі краю захоплює Литва. У 1396 р. великий князь литовський Вітовт дарує князям Острозьким Родосілки, Межиричі, Стави, інші села, у тому числі й Омеляну.

У документі 1487 р. читаємо: «Ино и после пана своего живота при том остала Межиричи, што пан мой менял... с паном Михном Омелянским». Але достовірну згадку село має лише з 1545 р. в описі майна Луцького замку. Там у числі інших названо «городню» Гурка Омелянського «с

вано в Омеляні ще до 1800 року, бо вже на початку 1806 року складено інвентар церковного майна, в числі якого було понад 50 десятин землі, на яку в 1842 р. укладено план, межову книгу. Копії метричальних книг зберігаються з 1804 р. При церкві дерев'яна дзвіниця (дзвонів – 4).

Згідно з Ризьким миром Росії з Польщею (1921) село відійшло до Польщі. Як згадують старожили, кращі землі належали пану Братському.

За книгою О.Цинкаловського «Стара Волинь і Волинське Полісся» (1934) Омельно або Омельна – «село, Рівненський пов., Дідковицька вол., 10 км від Рівного. В кінці XIX ст. було там 81 «димів» і 1001 житель, дерев'яна Покровська церква (XVI) і римокат. каплиця. Исторична згадка про с. Омельно, як с. Омелин з 1545 р., в описі Луцького замку, коли то одна з «городень» замку належала до Гурка Омелянського з Омельна. Крім того згадка у 1570 р., коли то Альбрехт Ласький загарбує це село так, що селяни цих сіл, забравши худобу і коні, втікали з села Омелька. У 1545 р. Гурко Омелянський забезпечував 3 «городні» на Луцький замок, а у 1570 р. Гурки Омелянські, Іван і Федір, платили кожен від 22 «димів». У 1583 р. з частини Омеляни вносить Федір Гурко від 15 «димів», 5 «городень», 1/2 вального колеса і 1/2 попа. В тому ж часі з Омеляни платить від 20 «димів», 4 «городень», 1 комір., 1/2 попа Валентин Вкринський».

ЛЕГЕНДА

Емельяной), а в іншому місці – ще й «Омельна». Тоді власник платив від трьох «городень». Акт 1570 р. містить донос возного про те, що він був у маєностях сірадського воєводи Альбрехта Ласького сіл Постійне, Чудель, Бармаки, які раніше належали до володінь Федора й Яцька Гурків (Омелянських), і що Гурки, довідавшись про відхід цих сіл до Ласького, перегнали в «село Омеляное» худобу, коні й захопили різне майно. Там же є скарга «крестьян» про те, що «Омелянские Гурки» довели їх до бідності, розорення.

За інвентарем 1577 р. «Омельна» («Омельно») мала 27 дворів, круподерню, водяний млин, 3 рибних ставки, фільваркове господарство, вітряк. У 1603 р. «имение Омеляны» зазнало спустошення від нещадного пожару, який хлинув від палаючого гаю, скирт під час серпневої засухи.

Напередодні Визвольної війни (1651) «омелянские и дяковические крестьяне» мали свій повстанський загін, очолюваний Ігнатієм з Глинська. У наступному році він зазнав каральних переслідувань від рівненських замкових дозорців, через що змушений був відійти в поліські землі.

1675–1678 рр. село зазнало спустошення внаслідок турецько-татарського наскоку. Це лихо повторилося й 1684, 1690, 1694, і 1699 р.

За даними 1889 р. «с. Омеляна волости Дятковической» нараховувало 98 дворів, 824 прихожан, з них 102 римокатоликів, які мали тут свою каплицю. Церкву Покрова Пресвятої Богородиці збудо-

Жив колись чародій Омелько, який лікував, розносив усякі вісті, ворожив. Одного разу він забрів до Дядьковичів. І тут його прийняв багатий, у якого тяжко захворіла дочка. Він пообіцяв чародію усе, що захоче, аби тільки вилікував дівчину. Чародій взявся за своє ремесло – і за кілька днів хвора стала на ноги. Батько зрадив і спитав, що за це йому дати. Той, не довго думаючи, сказав: «Та кусок землі, аби мав на старість де голову приклонити». «Ну, добре. Вибирай, де хочеш». І вибрав Омелько надрічковий горб на схід від Дядьковичів, де й осів. А по часі це місце стали називати Омелькова гора, а потім – Омеляна.

ОМЕЛЯНЩИНА

При лівому боці автошляху на Дубне довідник 1961 р. фіксує колишній хутір Омелянщину, як село, яке наприкінці XX ст. мало понад 100 дворів і неофіційно вважається дільницею Грушвиці Другої при її нових надшляхових забудовах, де діють спільні культурно-побутові громадські осередки.

Омелянщина була заснована в крайніх південно-західних ґрунтах сусіднього села Омеляни (Великої), звідки відповідна назва, дана спочатку урочищу, де під кінець 1871 р. почали осідати чеські колоністи. До того, як свідчать старожили, тут була лише придорожня будка, корчма й кілька убогих садіб. Коли в 1948 р. чехи і словаки виїхали на батьківщину, їх місце зайняли околицьні поселення, а потім українці з Польщі, з Полісся.

(Далі буде)